

1100

מ ד ל ג ת י ש ר א ל
ח כ נ ס ת

ש . ז .

פרוטוקול מס' 40/ב

מליצת ועדת החינוך והתרבות שהתקיימה
ביום ג', י"ט בסיון תשי"ז - 18.6.57
בשעה 11.07.

נוכחים:

ש . פרטיץ - היו"ד .	<u>חברי הוועדה:</u>
ר . הקטין	
פ . זואריץ'	
ש . כפרי	
ד . נצר	
י . סמילנסקי	
ר . צברי	
א . רזיאל-נאור	
י . רפאל	

מוזמנים:

מ . אבידור - המנהל הכללי במשרד החינוך והתרבות .	
י . טריד - המסנה למנהל הכללי במשרד החינוך והתרבות .	
ר . ססנר - היועצת המשפטית במשרד החינוך והתרבות .	
מר ברסלע - המנהל הכללי במשרד הסעד .	
מר שטרן - מנהל שירות המבחן למבוגרים .	
מר מילוא - מנהל שירות המבחן לנוער .	

סדר-היום:

- א . אזכרה לחבר-הכנסת ח . אריאב ולסופר יצחק שנהר .
- ב . שאלות ותשובות .
- ג . יצירת תנאי העבודה לנשות בקרב הנוער הלומד .
- ד . הדיון במסלול העבודה לנשות בקרב הנוער הלומד .

=====

18.6.1957

אזכרה לחבר-הכנסת אריאב
ולנוסר יצחק סנהר.

הינ"ר ט. פרסיץ:

פותחת את הישיבה.

(בקימה)

חברים, רק אתמול הבאנו לקבורות את אחד
מעסקני החינוך משנים אדם מסור ונאמן לתרבות ישראל, אשר חונך
עוד על ברכי הרב מלאדי ואחר-כך עבר לגמנסיה הרצליה בתל-אביב.

במשך כל ימי חייו, למרות פעילותו הרבה
בשטחים רבים של חיינו הלאומיים, ראה את מרכז חייו בעבודה החינוכית
והתרבותית.

את חיים אריאב, סגן יושב-ראש הכנסת וחבר-
הכנסת ליורינו אתמול מתוך צער ואבל עמוק למנוחת עולמים. זכרו לא ימוט
מקרבנו.

לא הספקנו לבכותו בשבעה ימים אלה וכבר גדל
מאוננו הגורל את אחד מבחירי הספרות הלאומית, את יצחק סנהר, שהלך הקיץ
לעולמו. ועדת החינוך והתרבות של הכנסת לא היתה יכולה להתחיל בסדר-יומה
מבלי להעלות את שברה על זכר ישיבתה.

זכרו של יצחק סנהר, הצעיר שבחבורה מרוך-
אלוהים בכשרונו, לא ימוט גם מקרבם של חברי ועדת החינוך והתרבות וגם
מביתם של התרבות והספרות בישראל.

ג. שאלות ותשובות:

הינ"ר ט. פרסיץ:
אמנם אין בסדר-יומה של הוועדה טעיף השאלות.
אולם מספר חברי מבקשים להקדיש היום אותה
חצי שעה לשאלות, וזאת, מאחר וטפס אם נוכל לקיים מחר את ישיבת הוועדה
סעל נדר-יומה עומד טעיף השאלות.

אולם, טרם טאנו עוברים לסעיף: שאלות,
הרשו לי להביא בפניכם שני מכתבים שקיבלנו: (1) מבית-הספר האזורי
בכרם-בן-זמרה שבו ביקרה הוועדה.

(קוראת את המכתב).

(2) מהורי תלמידי בית-הספר אלביענה בקטר
לפיזורי המורה איברהים בולס.

(קוראת את המכתב).

ברצוני להעביר מכתב זה למשרד וכאשר נקבל
את תשובתו נדע כיצד להגיב.

ישנן מספר בעיות שהטעירו את ציבורנו הימני
האחרונים, אשר שלוש מהן מתרכזות בבעיות החינוך התיכון:

18.6.1957

שאלות ותשובות.

היו"ר ש. פרטיק!

(1) החלטת משרד החינוך והתרבות להחיל את הורבה על בתי-הספר התיכוניים להרשות לכל תלמידי כיתה י"ב לגשת לבחינות הבגרות. אני כשלעצמי מחייבת החלטה זו, כי צריכה להיות אחריות חמורה מאד כאשר מעבירים תלמיד מכיתה לכיתה. אבל אין להעמיד תלמיד שנתנו לו להכנס לכיתה י"ב במצב כזה שלא יוכל לגשת לבחינות. אולם כיון שיטנה התרגשות גדולה בענין זה מן הראוי שהמשרד יטביר ברבים את עמדתו כדי למנוע לזות שרעיונות.

(2) דבר הנוגע לענין זה בקשר למקרה מעציב שקרה באחד מבתי-הספר התיכוניים בירושלים. אני רואה בענין זה רק השתלשלות מקרית בהחלט, כלומר, לאחר התערבות בקשר ל-1 או 3 תלמידים באה ההתערבה הזו שהוכנה מראש. אולם ההשתלשלות הזו עשתה רושם קשה בישוב והמשרד חייב לעשות משהו בענין כדי להטביר את הדברים.

(3) בקשר לענין זה הייתי רוצה לומר משהו שלא באופן רשמי, אלא באופן פרטי: יש לבקש את נסי אנטי הציבור שלא להתערב בצורה אישית בענינים כאלה, כי הדבר הזה באמת מטפיל את גבור החינוך.

אשר להיתר שנתן המשרד לאותם התלמידים שנתפסו בקלקלתם לגשת לבחינות הבגרות ודווקא בתוך כיתותיהם, אינני יודעת מה גרם להחלטה זו-ואינני רוצה להביע את דעתי כל עוד לא שמעתי את הנימוקים לכך. אולם, הדבר עשה עלי רושם קשה. אמנם אנו מעונינים בהחזרתם למוטב של התלמידים הללו ואין בר-דעת שדעתו תהיה נגד ההיתר שניתן להם לגשת לבחינות הבגרות. אבל מכאן ועד לבחינות יחזי עם כל הכיתה - הדרך רחוקה מאד. ואף כי לא שמעתי עדיין את הנימוקים לכך ואני מרטה לעצמי לחזור לענין זה לכשאשמע על כך. אולם, הדבר הזה איננו נראה לי כראוי, רצוי, יעיל ומתאים לאווירה הקיימת בארץ.

י. רפאלי:

בזמן האחרון קרה איזה שהוא דבר, אשר לדעתי, עלול לזעזע את הסדרים במערכת החינוך והוא: תפיסת בנין בית-הספר בקרית גת. בקרית גת הוקם בנין לבית-הספר. על-פי הוראות המשרד צריך היה לחלק את הבנין בין שני בתי-הספר-הקיימים במקום: בית-הספר הוותיק יותר שהוא בית-הספר המלכתי-דתי, שבהתחלה נועד הבנין עבורו, לבין בית-הספר הממלכתי שהוא כנראה החדש יותר.

במקום נמצא פקיד הכוכנות היהודית, אשר בניגוד להוראות המשרד לא איפשר לבית-הספר הממלכתי-דתי להכנס לבנין ומסר את כל הבנין לבית-הספר הממלכתי. הייתי מבקש לשמוע מנציגי המשרד מהו ההכר לכך, ומהם הצעדים שנקטו? כי לא קשה לשער שאם יעברו על הענין הזה לכדר הוא יביא לשורה של פליטות לבניני בתי-ספר.

ש. כפרדי:

נמצאת בידי תעודותיה של בוגרת כיתה ח' בשם רות אליאס הלומדת בבית-ספר בפתח-תליוה. ותעודותיה מעידות על כך שהיא תלמידה מאסיינת - יש לי תעודות משלוש שנים. והיא לא קיבלה טטיפנדיה. נשאלת השאלה מהו קנה המידה לקבלת טטיפנדיה?

היו"ר ש. פרסיץ:

אני חושבת טטאלה - זו אינה צריכה להיות מופנית לטולחננו, אלא את לכולה לשאול את התשובה.

דוקטור אבידור ולמצוא את

מ. אבידור:

אשר לפרשת הבחינות למסיימי כיתות י"ב ופרשת בית-הספר התיכון בירושלים - על כך ישיב

השר עוד היום בתשובה לשאילתה.

שניתן

אשר להיתר/לאותה התלמידים שעמדו במספט

להבחן - לאחר דיון נוכל לדבר על כך.

אשר לענין הדיור בקרית גת - אני מבין ששני סגני השר מטפלים בענין זה וכאשר נדע על כך פרטים נוכל להביאם בפניכם.

ג. שאלת מקרי העבריינות בקרב הנוער הלומד:

היו"ר ש. פרסיץ:

אנו נהיה אטירי תודה אם מנהלי שירות המבחן יואילו לקבוע בדבריהם מהו מצב העבריינות בקרב הנוער בישראל בהשוואה לארצות אחרות?

מהו היחס בשטח העבריינות בקרב הנוער הלומד לבין הנוער משכבות סוציאליות ירודות יותר?

מר מילוא:

על השאלה הראשונה מאד קשה לענות מאחר ואין סטטיסטיקה שווה. בארצות אחדות הסטטיסטיקה כלל אינה מתפרסמת, כלומר, סטטיסטיקה כלל ארצית, אלא לפעמים רק על מחוזות מסויימים. יוצא איפוא, כי אי-אפשר לעשות השוואה בינינו לבין ארצות אחרות, על-כל-פנים לא במספרים מדוייקים. זוהי עובדה שגם באו"ם נתקלו בה ובכל הקונגרסים שהשתתפתי דובר על כך.

אולם, אם להתעלם מהסטטיסטיקה ולעמוד על התרשמות ומסירת אינפורמציה מהאחד לאחר - אין לי ספק שהאחוז בארץ קטן יותר ובהשוואה לארצות אחרות הוא אף יותר נמוך מאשר זה המקובל בארצות אחרות. זאת ביחס למצב הכמותי.

אם לקחת, למשל, שני מספרים כנקודות הדרכה, חרי רגילים לקבוע את היחס בין העבריינים הצעירים לבין מספר הצעירים באותם הגילים. היחס הזה בארץ הוא לגבי בנים 2%. כלומר, אפשר לומר, כי מתוך 100 צעירים - בגיל שהם אחראיים למעטיהם, כלומר, מ-9 עד 16 - שניים נאשמים בעבריינות. אין זה אומר שהם נמצאו אשמים, או שהוצא-נגדם פסק-דין. לפעמים המטרה סוגרת את התיק. היחס לגבי בנות הוא 0,3%, כלומר, 3 בנות על כל 1000 בנות. זהו האחוז שהוא פחות או יותר מקובל גם בארצות אחרות. כמובן, חשב לדעת מהי המשמעות של הדברים הללו, כי המספר עצמו אינו אומר דבר.

בלל אזי, 50% מכל הצעירים הנאשמים אין רואים/צורך באיזה שהוא אמצעי סיפולי לגביהם. 30% מהתיקים נסגרו, כלומר, לא הובאו למשפט, אלא רק נאסמו על-ידי המטרה וזו מכל מיני סיבות ראתה צורך לסגור את התיקים. כל המספרים האלה מכוונים לשנת 1956. בעוד

שאלת מקרי העבריינות
בקרב הנוער הלומד.

מר מילוא:

כשבועיים יהיה לנו דין-וחשבון ארצי ואוכל להמציאו לכם. מיתר 70% הרי 30%-40% מיד משחררים בערבות או בלי ערבות מבלי להטיל איזה שהוא אמצעי טיפולי - פיקוח או מוסד. אלה הם האמצעים הטיפוליים, פרט לאותם המקרים שהצעירים נשלחים לבית-הסוהר. אחוז הצעירים הזקוקים באמת לאיזה שהוא טיפול, כי מצבם מעורר דאגה איננו גבוה ואינם מהווים יותר מאשר 30%-40%. ושוב, כל זה מדובר על שנת 1956.

בשנת 1956 נשלחו 123 צעירים למוסדות

שונים; נמסרו לפיקוח - 328. כלומר, בסך-הכל כ-500 צעירים מקרב היהודים שבאשמו, הובאו לדין ונמצאו זקוקים לאיזה שהוא טיפול. מבין הנוער הערבי נשלחו 23 צעירים למוסדות ו-43 נמסרו לפיקוח. בקרב הבנות נמוך האחוז יותר מאשר בארצות אחרות. אולם מספר הנאשמים עצמו יכול להטעות אם אנו משרוים את מספר הנאשמים בשנת 1956 עם אלה בארצות אחרות, הרי נראה, כי משנת 1953 אין עליה פרופורציונאלית במספר הנאשמים. כלומר, הבעיה הכמותית של העבריינות בגיל זה - אם פי אצל הבנות-הגיל גבוה יותר והוא עד 18 שנה - והאיכותית במידה מסוימת, לדעתי, המצב אצלנו טוב יותר באופן יחסי מאשר בארצות תרבותיות אחרות. למשל, אין לנו רוצחים בגיל זה, אין לנו טודדים מאורגנים המסתמשים בנטק, אין לנו כנופיות מאורגנות (גנגס). רוב העבירות אצלנו-הן עונתיות, כלומר, גניבת פרי, בעיקר, באזורים כפריים. יוצא איפוא, כי מבחינה מהותית באופן יחסי העבריינות בארץ היא פחות רצינית בגילאים אלה לעת עתה מזו שבארצות אחרות. אלה הן אמנם עבירות חמורות מאד, אבל מספרן הוא קטן.

אשר לבעיית העבריינות בקרב הנוער הלומד - אין לי כרגע מספרים מדוייקים, כי בכל זאת מדובר על מאות ובלתי בני צוער ולא היתה לי אפשרות תוך הזמן הקצר לקבוע בדיוק את הדברים. יש לנו רק מספרים ביחס לפרופורציה הגילית שאינם נותנים כה הרבה. במסך כל השנים הללו וגם בשנת 1956 דווקא הגילים שמעל ל-14 מיוצגים באופן פרופורציונאלי. זהו גיל ההתבגרות ורוב הצעירים הם דווקא בגיל 15, כלומר, מבחינה פרופורציונאלית הם מיוצגים יותר מאשר גיל אחר.

רוב רובם של הנערים בגיל זה או שהם עובדים או שאינם שייכים לכל מסגרת - אינם עובדים ואינם לומדים.

אשר לתלמידי בתי-הספר התיכוניים - כאן, לדעתי, זה כולל את כל הנערים הלומדים בבתי-ספר על-יסודיים, כלומר, גם בבתי-ספר מקצועיים. ההתרשמות שלנו והידיעה שלנו היא שמקרים כאלה בתורת בודדים היו תמיד. זאת יש לזכור והפרסום הניתן עתה לדברים אלה יכול להטעות את הציבור, כאילו אף פעם לא היו תלמידים בבתי-הספר-התיכוניים שהגיעו לבית-משפט, או היו "בני טובים" שהגיעו לבית-משפט, גם בימי המנדט וגם בתחילת המדינה, אף במסך כל השנים הללו. לא סימנו את המקרה בכרטיסיה, כי ראינו כל מקרה כמקרה אינדיבידואלי, ובמידה והדברים הגיעו למשפט היה זה עקב משפחה הרוסה, או יחסי הורים מתוחים, או שהילד היה מפגור יתר על המידה, או שיש לו פגם אחר - אך לא מצאנו שאיזו שהיא משפחה מחוסנת מפני פגמים שונים המביאים צעירים לעבריינות ברור רק, כי זה שחשב פעם טרק במשפחה עניה יטנן תופעות כאלה - טעה, כי הדברים שהילד זקוק להם חטרים גם במשפחה טובה מפני שם ההורים עסוקים יותר, או שהיחסים ביניהם מתוחים ואין הולכים עד לצעד האחרון ומסדרים הכל בצורה חיצונית. אך לילד חסר את אשר הוא צריך לקבל.

18.6.1957

שאלת מקרי העבריינות בקרב הנוער הלומד.

מר מילוא:

- אשר לשאלה אם לאחרונה רבו המקרים במובן כמותי ובצורה שלא הכרנו אותם, למשל, בצורת כנופיות - כאשר חוקרים את הנערים הללו אין מוצאים כל סיבה במצב המספחתי, אלא כל זה בא עקב הפקרות כללית. לפי המספרים הפרוביזוריים שבידינו מספר העבריינים אינו עולה על זה שהיה ידוע קודם לכן. במסך שנת 1957 לא היו יותר מאשר קרוב ל-20 מקרים מסוג זה ומספר זה אינו עלה על האירועים לפני כן. ידוע לי על 7 נערים בירושלים המהווים שתי קבוצות אחת בת 4 ילדים והאחרת - 3; שרם קיבלתי מספרים מדוייקים מתל-אביב, אך ידוע לנו על הקבוצה הזו של 8 תלמידים שאינם נכנסים כבר לתחום הנוער וצינני יודע על קבוצות נוספות אחרות. אולם את החומר המדוייק נקבל בעוד זמן-מה; בחיפה ידוע לנו על 3 נערים שהיו שותפים במעשה. אלה היו תלמידי בית-הספר המקצועי שליד הטכניון.

יוצא איפוא, כי אני יכול לדבר שמבחינת המקרים המגיעים למסורה או לשירות המבחן אין עליה במספרים. נשאלת השאלה, האם מבחינה מהותית ישנם שינויים? יש לי הרגשה שאצל חלק מסויימים של הנערים יש משהו חדש שלא ידענו אותו. למשל, קיבלתי אינפורמציה מקצין המבחן בירושלים על אותן שתי הקבוצות שכבר הזכרתי והוא מצא אצל כולם איזו שהיא בעיה מספחתית. אולם יש-לי רושם שאין אף-יחד אחד בארץ ובעולם שאין לו איזה שהיא בעיה מספחתית, כי בדגש שישנם, למשל, שני ילדים בבית קיימת קינאה בין השניים ודבר זה גורם למתח מסויימים.

מעניין לציין, כי קבוצה אחת פשתי אלה

עסקה בסחיבת מכוניות ובכך הם התמחו. כל הנערים הללו היו בתנועת נוער וביצעו סחיבות אלה לאחר גמר הפעולה בתנועת הנוער, בעיקר, במוצאי-שבת. אלה היו תלמידים טובים ועסוקים בתנוער-נוער ולאחר הפעולה במוצאי-שבת היו נוחבים מכוניות ונוסעים בה. הדבר נתגלה רק במקרה אחד כאשר נגרם נזק של כמה מאות לירות. נראה לי שישנה כאן תופעה חדשה, על-כל-פנייה תופעה שלא ידענו אותה.

דיברתי עם תלמידי אותו בית-ספר תיכון סבו לומדים נערי הקבוצה הזו, כדי לדעת מה הם אומרים על כל הדבר. אזי נתגלה לי שאין זה עניין חדש וישנם נערים העוסקים זאת במסך שנים. במוסד זה ישנו מספר נערים שלהוריהם ישנן מכוניות. אך כיון שהילדים הם למח מהגיל ואינם יכולים להוציא רישיונות נסיעה, הם מנצלים לא אחת את זכונם החופשי כדי לנסוע לטייל. הדבר לא הגיע עד כה למסורה. אבל ברור, כאשר הם נוחבים את המכונית, הם גם לוקחים משהו ששנו במכונית. משום כך אין להתעלם מהבעיה, כי עניין המכוניות הוא התחלה.

מכאן, שיש לכמה תופעות אופי שלא הכרנוהו. כלומר, אין מקום להטביר את המקרה רק על סמך הבעיה האינדיבידואלית של אותו מקרה, כפי שעשינו במסך כל השנים. נוסף לכך, ישנה הפקרות מסויימת, ולא רק ביחס למכוניות, במידה שלא ידענו אותה והיא לא באה לתשומת לב השלטונות. אולם רק מספר שיחות עם תלמידי בית-הספר גילו שהדבר היה ידוע להם.

בעיה נוספת שהתעוררה כאן היא: גישת מוסדות החינוך לעצם הבעיה הזו לגבי הידיעה הרשמית על המקרה והן לגבי חוסר הידיעה בכלל. המקרים הללו לא היו ידועים למדריך תנועת הנוער, למנהל בית-הספר ולא להורים. ישנם כמה מקרים שהאב כלל לא ידע על מהיכן הגיע

ועדת החינוך והתרבות
18.6.1957

שאלת מקרי העבריינות
בקרב הנוער הלומד.

מר מילוא:

את המסלול או למשל, נמסר לי לפני שבועיים על מקרה של נער חיפני שהיה פעם תחת פיקוח שירות המבחן. כיום הוא בחור בן 20. עתה הופיעו ההורגים וטיפרו על גניבה שהוא ביצע בכך של 700 ל"י. החורים החזירו את הגניבה ורק לאחר מכן באו לקצין המבחן להוועץ בו. ישנם מקרים רבים שמסדרים את הדברים במיטריין.

אשר למוסדות החינוך בארץ - התבלטה רצינות מטריימת. בבתי-הספר התיכוניים לגביל עובדה שצעיר נאשם ונמצא בסל שירות המבחן. רצינות זו גדולה מאד. היא היתה קיימת בעבר ועתה היא פי כמה יותר גדולה עקב הפרסום שנאן לדברים אלה בעתונות. כן חוששים מנהלי בתי-הספר מלחצם של הורים אחרים, כי במקרים כאלה התגובה המיידית היא להוציא את הצעירים מתפסו מהכיתה - דבר שהוא לדעתנו עוול ויכול להרוס את עתיד הצעירים בצורה כזו שיהיה קשה מאד לתקן.

אולם, ישנם גם מקרים של הבנה ועבודה משותפת בינינו לבין מנהלי בתי-הספר. למשל, בבית-הספר המקצועי שבחיפה שם נתגלתה אותה נטיה בקרב התלמידים כפי שהיתה קיימת בתל-אביב. הם היו פורצים לקיוסקים. היתה זו חבורה של 3 תלמידים טאף היו תלמידים לא רעים. ופעם, כאשר הם פרצו לקיוסק והדבר היה נתון לחקירתו של שיר המבחן החליט בית-הספר להוציא את שלושת התלמידים. אזי נתקיימה פגישה משותפת יחד עם כל חבר המורים והמנהל, ולאחר דיון שנמשך 3,5 שעות הסכימו ההנהלה להשאיר את התלמידים בבית-הספר ולבוא בדברים עם שירות המבחן. אמנם יתכן דיוט להוציא את אחד התלמידים, אולם לאן? כי הוא איננו יכול להמצא ברחוב או בבית ואפילו להתפאר במעטיו שבאופן כזה הוא איננו לומד. במקרה זה היה זה המנהל עצמו שפנה לקצין המבחן כדי לברר מה לעשות בצעיר זה או אחר. כמובן טוהי תוצאה של עבודה משותפת במקרים קודמים, אף תוצאה של הדרכת קצינת המבחן באותו בית-ספר.

מר שטרן:

לא אחזור על הדברים הכלליים שעמד עליהם מר מילוא. ההבול ביני למר מילוא הוא שאנו מטפלים בנערים מגיל 16 ומעלה, ולרוב בנערים מגיל 18 ומעלה. המספרים שלנו אינם כה רפרזנטטיביים. בניגוד לשירות המבחן לנוער אנו מטפלים בנער רק לאחר שבית-המשפט מוצא לנכון להפנות את המקרה אלינו. לא אוכל לתת מספרים מדויקים על היקף העבריינות. אני יכול רק לעמוד על מספר מקרים שהגיעו אלינו.

יש לציון שרוב המקרים כלל אינם מגיעים למשטרה, או שהגיעו למשטרה ובהתערבות גורמים שונים סגרו את התיק. בשנות האחרונות טיפלנו ב-20 מקרים. היו אלה בחורים שקיבלו חינוך על-יסודי. מקרים רבים היו של סחיבת מכוניות. הנערים אמנם ראו בכך עניין של ספורט אבל אין לזלזל גם בספורט כזה. חקרנו חלק מהמקרים הללו; הנערים המסווגים בתל-אביב; נוסף לכך היו מקרים אחרים לגמרי מאלה שהיו ידועים קודם לכן. כל הנערים היו חברי תנועות נוער ויצאו אותן. אמנם איננו יודעים באיזו מידה אפשר לעשות הכללות מהמספר הקטן הזה של מקרים. אולם אנו ראינו שחלק גדול מהנערים בגיל 15-16 שנה עוזב את תנועת הנוער ונוצר חלל ריק. עתה הם מתחילים לחיות בחברה. הם אינם מסוגלים לשבת פעם אחת בבית ולקוץ ספר, אלא הם צריכים להמצא באיזו שהיא חבורה. בדרך זו נוצרו חבורות-חבורות טובות יותר ופחות טובות המבצעות מעשים שונים. אין כל ביקורת על מעשים אלה ואין כל תוכן לחבורות הללו.

מר שטרן:

במקרים מסויימים היו אלה נערים שביקרו
בבית-הספר ונתקבלו לבית-הספר על סמך בחינות אינטליגנציה. היו אלה
תלמידים טובים שירדו מאיזו שהיא סיבה בלימודים ולא ידעו לעמוד
בהתחרות בכיתה המתבטאת בהיטגוי לימודים. היה להם צורך להתבלט בצורה
אחרת. אזי קרו מקרים כאלה.

כן ראינו חלק גדול מהנערים הללו חי חיים
כפולים מבלי שמישהו ירגיש בכך, לא ההורים, המורים או מדריכי תנועות
הנוער. כפילו זו בחיים היתה יכולה להמסך זמן ממושך למדי. למשל,
החכורה הזו של חטמיניות התקיימה במשך שנה. נערים אלה היו מסתובבים
עד שעה 1 בלילה ברחובות ולא היו באים הביתה וההורים לא ידעו היכן
הם נמצאים. אנו מצאנו שהנערים הללו היו במסגר נפטי קסה למדי מבלי
שמישהו ירגיש בכך ויהיה מסוגל להושיט עזרה.

אשר לאותו שיתוף פעולה בינינו לבין בתי-
הספר שמר מילוא ציין אותן - אותם מנהלי בתי-הספר התיכונים בתל-אביב
למדו הנערים הללו פנו אלינו טרם שנודע הדבר למסורה, מאחר ואחד הנערים
היה כבר בסיפולנו. וכאן אני רוצה להוסיף על דברי מר מילוא: אותו
נער שהיה בסיפולנו אמרו תמיד ההורים שהוא בסדר, למרות שהאב ידע על
עבירה חמורה-למדי שביצע הנער: הוא זייף תעודת זהות כדי למפור את
החפצים שגנב; והאב, אשר תפקידו מאד קרוב לענין תעודות זהות, אמר שהכל
בסדר עם הנער. אותו מנהל בית-הספר היה מעוניין שדבר זה לא יבוא לידיעת
הציבור, כי הוא פחד מפני הפרסומת. אולם אנו יעצנו לו למסור את הענין
למסורה. אנו הבטחנו שהחקירה תהיה סודית ולא יפרסמו את שמות בתי-הספר
ואת שמות התלמידים. ובנות השמות לא פורסמו.

אולם יש לנו רושם, כי נוסף לסיבה
האינדיבידואלית שיש לכל מקרה, ישנם גם אי-אילו דברים כלליים מפני
שבאופן רשמי ישנם בידינו רק מקרים בודדים. אבל באופן בלתי רשמי יש
לנו רושם שמקרים אלה הם בעלי היקף גדול יותר.

ד. הדירן בשאלת מקרי העבריינות בקרב הנוער הלומד:

היו"ר ש. פרטיץ:
ברצוני לשאול: יש לנו הרושם שהבעיה בה
אנו מטפלים כרגע אינה נובעת בעיקר
מסיבות הקשורות במשפחות לא מסודרות וממטברים קטנים וגדולים - אמנם גם
מזה - אלא מן האווירה הטורדת עתה בארץ. די לנו לפתוח את העתונים
ולראות כיצד הם מתארים את העבירות המבוצעות כדי לעורר את תאבוננו
של הנוער להוכיח את כוחו בשטחים אלה. ברור שגם ההזנחה מצד ההורים
והמורים יכולה להביא מקרים אלה לממדים חמורים מאד.

אזי נשאלת השאלה: כאשר העלינו את הבעיה,
האם חשבנו לטמוע מהאנשים המוסמכים ביותר שאכן הבעיה קיימת ובממדים
מכובדים למדי, אבל אין היא יוצאת דופן? ואם כן הדבר - מה חושב
מסרד החינוך והתרבות ומה חושב המדור המיוחד הזה במשרד הסעד לעשות
בענינים אלה ואילו עצות הם עומדים לעוץ לציבור?

18.6.1957

הדיון בשאלת מקרי העבריינות בקרב הנוער הלומד.

היו"ר ט. פרסיק:

לא מכבר דנה הוועדה בבעיית הספרות הקלוקלת והשפעתה על הנוער. כן דובר על חסרטים הטונים שיש בהם מן הגירוי ובכלל על כל האווירה שנוצרה בארץ בזמן האחרון. אמנם גם בסנים קודמות היו מקרי סחיבות מחבר לחבר וסיפלו בדברים האלה. ועתה לא נמצאים אותם הנערים ברשימת העבריינים בארץ. היו עבירות בעם ישראל כמו שיש אצל כל העמים. אבל הדבר לא הפך למגפה. עתה יש רושם שמתגלים סימני מגפה. יתכן והדבר קשור גם בכל הנעשה במוסדות מכובדים ביותר והנער שומע על כך. על-כן היינו רוצים לדעת מה אתם רואים כתרופה לעניינים אלה?

ד. נצר:

האם יש לכם מושג על המצב בקרב הבנות בגיל 16? מהם מקרי העבריינות שהגיעו אליכם? כי ישנן סמועות בתל-אביב שיש מספר ניכר של נערות עברייניות בשטח שלהן. אף הנערים שנשפטו הודו, כי הם הלכו לנערות מסויימות ונערות אלה לא חובאו בפני המשפט. האם יש לכם מושג אם יש מקום לדאגה בשטח זה בתל-אביב?

אותי מעניין היחס בין קציני המבחן והציבור. עניין קצין המבחן אינו ידוע בציבור. אותם הנערים הבאים מלתיים טובים ששם לא חסר להם דבר. אבל בבתיים כאלה יש תמיד רצון להסתיר. אולם ידוע לי על מספר הורים שחיפסו דרך כיצד להגיע לקצין המבחן, ובמידה שחם פנו נאמר להם שלא ידוע אם הם יכולים לעזור לנערים.

הטיפול של קציני המבחן נעשה יותר מדי באדרי חדרים ואין הסברה מספיקה על התפקיד החיוני והמחנך שהם עושים ואין להסתיר מהם דבר. רק במקרים נדירים מאד באים להוועץ בקצין המבחן. על-כן הייתי מבקשת לשמוע פרטים נוספים על כך.

מתנהל עתה בירור בקשר לחופש העתונות ולא הייתי רוצה שמשרד החינוך והתרבות יכנס לכל הבעיה התחוקתית מה מותר לפרסם ומה אסור. אולם על-ידי הסברה מסויימת מהו הנזק הציבורי שנגרם מפירסומים מסויימים ומהם האידיאלים שיכולה העתונות לתת לנערים ונערות בגיל 15-16 שנת כל הפירסומים האלה מראים שכמעט ואין כל אור בארץ ואין להאמין לאיש, לא לממשלה ולא למדינה. לכן צריכה ההסברה לעמוד על החיוב הרב שיטנו ולהגיע לידי פרסומי.

כמובן שיהיה עלינו לעמוד גם על תוכן החינוך התיכון ואולי גם על תוכן תנועות הנוער. אהיה רחוקה מלהגשים טורה זה בו נאמר אחר, ואין כאן לעשות הכללות. אולם יש לבדוק מחדש את אופן העבודה בבית-הספר התיכון, ולא רק מבחינת הלימודים ולימוד המקצוע, אלא מבחינת החיים החברתיים, כי נערים ונערות אלה מתעוררים עתה ומחפטים פתרון.

ר. הקטין:

כבר סאלתי באחת הישיבות מהו ענין משטרת לנוער שצריכה להיות מורכבת מבני נוער? כאשר אשמע את התשובה אוכל להתייחס לענין זה.

אני מצטערת מאד, וגם חלקי בכך, שטאלה זו נתעוררה כאשר הדבר נגע לתלמידי בתי-הספר התיכוניים, יוצאי מעמד מסויים. למעשה שמענו בזמנו סקר על ענין העבריינות ודבריו של מר מילוא לא חידשו לנו הרבה, פרט לכך שהיא היתה קיימת קודם לכן בקרב שכבות סוציאליות ירודות. עתה היא עברה לחוגים אחרים, לצערי הרב אין הוועדה יכולה למצוא את הפתרון.

הדיון בשאלת מקרי העבריינות
בקרנ הנוער הלומד.

ר. הקטין:
הרדיקאלי לסאלה. אולם, לדעתי, עלינו לקיים דיון יסודי בשאלת
העבריינות בארץ.

אנו מדברים כאן על הרקע לעבריינות. ואכן זהו פסע לסחרב מכוניות. אולם אותם הנערים והנערות שביצעו את הפסע למחרת היום עברו לחיים תקינים. למשל, אצלנו במשק לקחו נערים ונערות את המכונית של הרופא ושברוה. התקיימה שיחה עם הנערים והנערות, כלומר, בחברת הילדים, והם קיבלו אזהרה חמורה ולמחרת היום יצאו לעבודה ואין לי כל חשש שהם יהפכו לעבריינים. אולם, כאשר הרוח הכללית היום במדינה היא כזו שישנה שאיפה לקרייזים ולחתעטרות - אין זה אומר שלא נעשים דברים גדולים. אך הנוער במשך השנים האחרונות לא הופנה לדברים הגדולים ופה שורט הדבר.

בניגוד לדעתו של מר שטרן אינני חושבת שההתארגנות היא שמביאה את הפסע, אלא מה שהדבר גורר אחריו, כי ישנן קבוצות שזה חלק מהינוכך - הפנייתן לספר. לכן, ההתארגנות אינה אחת הפיכות הגורמת לפסע. ברור, כי ישנם נערים הנתפסים לאותם הנערים שהם חברי תנועת הנוער ואינם חיים את חיה ואת מסרותיה - דבר זה יסייך לנערים חלשי אופי. הם גם נגררים לכל דבר שחרוב דוחף אותם, ובעיקר, כאשר הרוב הוא כזה.

אולם אותי מדאיגה הרוח הכללית; לאן הולך הנוער בארץ? לכן, אנו כוועדה מוכרחים לראות את הבעיה במלוא היקפה ולמצוא את הסתרונן. לי נראה, כי אותו אפיק שלו היינו רגילים להפנות את הנוער שלנו - להתישבות - הוא האפיק הרצוי מאחר שעומדות לפנינו משימות גדולות ומי יבצען. על הוועדה לקיים דיון מיוחד בשאלות האלה ולהגיע למסקנות מעשיות כיצד לשנות את פני הדברים. אף לפתוח במערכת ציבורית גדולה. כן ראוייה הבעיה שתועלה בפני הממשלה. לי נראה, כי רק בדרך זו נוכל לתקן את פני הדברים ולא בדרך המסורתית.

ט. כפרי:
לדעתי, טוב תעשה הוועדה אם תיתן דעתה על-הבעיה הכללית בכל היקפה ועומקה. נראה לי, מסוד החינוך והתנועות איננו מתעלם מכל הבעיות הללו. אך יש לראות מהם צרכי המדינה ומהי מסרת חינוך הנוער? נראה, כי המסוד עומד על כך וחושב כיצד יש לייעל יותר את החינוך ולהכשיר את הילדים לחקלאות ולעבודה - חינוך אשר מצד אחד הוא מותאם לנוער ומהצד האחר יש לו קשר עם צרכי המדינה והוא בא לייצב את הנוער על רקע כלכלי.

אולם-אנו יודעים, כי תפקיד לא קטן מוטל על המורים. מה עושה המסוד, כדי להגיע לחרוג הנוער השונים על-מנת לשפר את תכנית הלימודים ולהגיע לאותו חינוך לאזרחות, לחינוך חברתי וליעילות יתר. המסוד מחפש דרכים ואם יש ביכולתו להוסיף עליו לעשות זאת.

אינני יודעת אם העבריינות שנתגלתה בזמן האחרון בצורה בולטת יותר היא דווקא תוצאה מהשאיפה לקרייזים. על-כל-פנים זוהי התרוקנות מאותם האידיאלים שעמדו דורות בישראל. אכן, נכון שעומדות לפנינו תכניות פיתוח כרחבות וישנו חשש שהחינוך היסודי יתפך לחינוך טכנולוגי מוחלט. אך ברור, כי הוא התרוקן מערכיו הרוחניים.

18.6.1957

הדיון בשאלת מקרי העבריינות בקרב הנוער הלומד.

ט. כפרי:

לכן, נראה לי שאם כבר נגענו בבעיה זו יש להקדיש לה זמן רב יותר ולחזמין לוועדה גורמים סוֹנִים, אשר אינני יודעת כרגע מי הם. אבל הם מציינים את הדרכים בהם הולך הנוער בימינו אלה.

כל בעיית העבריינות והעזובה בקרב הנוער אינה קטוּחה במעמד סוציאלי מסוּי. ישנם גורמים מסייעים לכך בשכבות האמידות; ישנו שממון רב וסאיפה להרפתקאות. הן כל הבעיה הזו מכוננת לנוער בגיל תוסס שרוצה למצוא, לפי מיטב יכולתו, ענין בחיים ותהא איננו מוצא את האפיק הנוח לו. רצוי היה אולי שפעם נייחד את הדיבור על הנושאים מה עושים ההורים בארצנו למען חינוך בניהם; מכל מקום, גם ההורים וגם המנהלים פוחדים לנגוע בבעיה זו ובורחים ממנה. משום כך גם בורחים ההורים מן הענין שצריך הילד למצוא במספחה.

נוסף לכך, יש להביא לידי איחוד ותיאום בין הגורמים הסונים העוסקים בבעיית הנוער העברייני. הן מטפלים בכך מסייעים שונים ונעשות פעולות מחקר שונות גם על-ידי מוסד סולד, וכל מוסד הולך בדרכו. רק עתה נזדמן לי לראות אתה דין-וחשבון של הסופט אגרט שהיה יוטב-ראש ועדת הנוער העברייני. הוא מציע פעולה תחיקתית, כמו, איסור הוצאת ילד מבית-הספר כל עוד לא נמצא לו מקום אחר. אולם מי אחראי לביצוע מסקנות ועדה זו? כי על אותו גורם אחראי לחפש את הדרכים כדי לתקן את המצב. וטוב תעשה הוועדה אם תתמסר לענין זה במלוא הרצינות ואולי תמנה ועדה משנה שתחפש דרכים מעשיות לפתרון הבעיה. אולם אין לעבוד עליה לסדר היום.

א. חזיאל-נאורן

מדבריו של מר מילוא מסתבר שחלק גדול מן הילדים המובאים לטיפול או לנדיקה מסתחררים מבלי שיהיה צורך לאחוז באמצעים טיפוליים. האם השחרורים נובעים מתוך כך שחתברו למעלה מכל ספק שהילדים חובאו על-פני טעות, או על מקרה-חסר ערך, או דפיקות לב של אם, או לסוּן חרע של שכנה, או הם נשלחים לבייתם משום שאין-לאן לשלוח אותם?

מר מילוא אמר, כי 123 נערים שהם למטה מגיל 16 הועברו למוסדות, איזה מוסדות, מה טיבם, מה העלו המוסדות בתקנתם אם אתם בכלל רואים איזו שהיא תקנה? האם לאחר שהילדים גמרו את תקופת שהותם במוסד ישנו טיפול עוקב? מה השפעת המוסדות ומה גורלם של אלה שעברו את המוסדות הללו? האם ישנם מספרים על המקרים שחזרו לחיים תקינים ומכאן אפשר להסיק מסקנות על הדרכים במוסדות, ובאיזה דרכים יש לאחוז ובאיזה אסור לאחוז?

אשר למספר העבריינים בקרב הערבים - האם מיעוט מספר העבריינים נובע רק מהפרופורציה של הערבים והיהודים, או מעצם מהותם ומהות החיים שלהם, או מעצם העובדה שהם חיים לרוב בכפרים? אמנם גם לנו יש טיפוס של כפר עבודת ונוכל ללמוד מהם משהו; או שהפעולה בקרב הערבים החלה רק בזמן האחרון ולא היו שם מקרים, אלא רק תוך חדשים מעטים אלה?

שמענו על 20 מקרי עבריינות בקרב הנוער הלומד שהובאו בפני שירות המבחן - האם השירות ראה בהם תתנבשות של מקרים, או שכל אחד מהם הוא מקרה בודד? האם אפשר להסיק מסקנות

18.6.1957

הדיון בשאלת מקרי העבריינות בקרב הנוער הלומד.

א. ה זיאל-נאור:

מדברי שני הנואמים האומרים, כי ההרגשה היא שהבעיה יותר מקיפה ממה שניתן לראות; אם כי מד מילוא הדגיש שהיחס בינינו לבין ארצות אחרות הוא לטובתנו. אינני יודעת אם יש יסוד לאופטימיות זו ועל מה היא מתבססת. מדוע ההרגשה שהמציאות היא רעה יותר?

אסר לעצם הענין - ברור לי, כי המקרים והעבריינות הזו יש להם שורשים עמוקים; ואם לא יבוא שינוי בהלך הרוח הכללי קשה יהיה לרפא את הנוער. נאמר כאן טהורים לא שאלו את ילדיהם מהיכן להם הפטיפון או חפצים אחרים. אבל זאת, כדי שהילדים לא ישאלו את ההורים, לאחר שהם יודעים שהם משתכרים רק 180 ל"י לחודש, מניין להם החיים הללו. אינני מכירה את מספחות הנערים שנתפסו. אולם בתל-אביב מהלכות שמועות שמקרה זה נוגע לפקיד גבוה במשרד הבטחון - אולי זהו הרקע הכללי של חיינו והעתונות מתנפלת על כל מקרה ודולה אותו. אנו לא נצא ידי חובתנו אם לא-נדרוש יחס אחר מהעתונות לבעיות הפסיכיות. בבית הנסיונות שטווייטות כיצד לכתוב. לשאלתן הכותב על חיי הלילה של תל-אביב וכל בר-בי-רב שלמד לקרוא יודע את הפרטים על כל דבר. האם אי-אפשר ליצור יחס אחר לשאלות וטלא יכתבו כמו שכותבים ויגדילי את הפסיכוזזה.

אולם. החרירו אותי ביותר הדברים שנאמרו כאן ביחס לחיים הכפולים של הנערים - נדמה לי, כי זוהי הנקודה שעליה יש לעמוד. כאשר אני עבדתי בבית-ספר "אהבת ציון" בתנאים קשים למדי. בכל זאת ידענו הכל על חיי הילדים וביקרנו בבתי-הילדים, לא רק במקרה שמישהו חלה, אלא המחנכת ביקרה את ילד בביתו - דברים אלה עמדו לדיון בישיבות המורים. עתה מוקדשות המועצות הפדגוגיות להדרכה כיצד יש למלא טופס זה או אחר. בדרך זו נוטלים את כל הנשמה מהחינוך. כיצד קרה הדבר שהתלמיד הלך הלוך וירוד בלימודים והמורה לא קיים עמו אף לא שיחה אחת. היכן הגישה האנושית לדברים.

שמעת אני כיצד אומרים שבית-הספר התיכון הוא מכון לנתינת תעודות, משום כך אין גישה אנושית. אפילו לבית-הספר היסודי חדר הענין, כי אם מורה יכולה להשיב לילדה בביתה ז' הבה לבקש ונפש להזמרת מבה הנערים נכסר בלעדו, מיון שהיה מאנשי "השומר", על זה קרה השבוע היתה יכולה לשחררה. אבל כיון שזה קרה לפני 20 שנה וסבא אינר כה קרוב - הילדה היתה יכולה להסתאור, אינני מבינה כיצד אפשר להגיד זאת.

על-כן יש לבדוק מחד את כל בעיות בית-הספר התיכון בכללן, מהותו של בית-הספר ומהות לימודיו גם בצל החושך וגם לאור החושך הזה.

י. סמילנסקי: עובדה היא שהציבור מוכן עתה לשמוע משהו בקשר לבעיה זו - ולא חשוב אם המקרה הוא יוצא דופן או לא - דבר זה מחייב להשתמש בהזדמנות ולחשוב על הדברים שהגיע שעתם.

אף הבעיה אינה ספציפית לישראל ואפשר לקרוא עליה בעתונות יום א' באנגליה, או בספריה של מנצ'סטר או שהדברים נכתבו על-ידי סופרים אמריקאיים, אף בשבדיה אפשר למצוא את הדברים. יוצא אישוא, כי אין זה דבר לוקאלי, ובכל זאת ישנם מספר סימנים מקומיים.

18.6.1957

הדיון בשאלת מקרי העבריינות בקרב הנוער הלומד.

י. סמילצקי:

אינני רוצה להתפסס ואני מנסה לדמוז על שלושה מעגלים בהם העניין נובט. המעגל הראשון - שברון בית-אבא, וזאת מסיבות שונות. זוהי שאלה של שבת וחג, מהו חג בבית-אבא, על מה מדברים ליד השולחן, או סמטארים את האוכל בצירוף לילה. כלומר, בהרגחה שהלידה יכולה לעשות את השליחות; אף בשליחת ילד לקולנוע. זוהי שאלה של איך פנאי מתוך קינאה של מעמד חברתי מסויים. על-כן אני אומר, כי זהו ענין של שברון האמונה בכלל בדור הזה, זהו חלק מהבעיה הדתית, חלק מבעיית אמונות ואכזבות או אי-אכזבות. היו בתים של הורים שאי-פעם האמינו במשהו דאמונתם של ההורים הובישה במשך הזמן והתוצאות אינן מאחרות לבוא. זהו שולחן של אכזב.

שברון זה של בית-אבא הוא גם שברון בחברת המבוגרים ובחברות שיתופיות; זהו שברון במהות הפנימית - בין אם מגידיה אותה או לא - וכאשר הקרקע מסתמסת מתחת הרגלים, הרי מבחינה חינוכית הדבר מיד מסתקף. עד אשר אתה מתעורר וחושב מה לומר, איבדת את השלמות הפנימית שלך; ובמובן חינוכי הדבר נזרק מיד חזרה.

אולם השאלה טאני רוצה לדבר עליה היום היא: בית-הספר התיכון חסר לב. אני הייתי בטנה שעברה מורה. והייתה לי חצי מסרה וראיתי, כי אם ארצה לעשות את מלאכתי באמונה בחצי מסרה זו לא אוכל לעשות שום דבר אחר, בטעה שלכל חברי היו שתי מסרות. יתכן שצריך לתת תוספת מסויימת בשכר. אך ברור, כי הענין הזה שלבית-הספר התיכון אין פנאי לחינוך בעוד שבית-הספר העממי בגלל המסורת או תכנית הלימודים ישנה אפשרות לספל בבעיות התלמיד במטרת הכללית, הרי הגרה הוא: כאשר הילד מגיע לגיל ההתבגרות ושאלותיו חמורות ביותר הוא נעזב כמעט באופן מוחלט על-ידי בית-הספר. כלומר, אם נעשה את הדברים באמונה ולא נראה רק את בית-הספר כמקום לבחינות והמורים לא יעשו את מלאכתם כאילו כפאם טד, אולם ההורים הינם מתחשבים ורואים בזבוז זמן אם צלם תלמידים דראמה או מוסיקה.

בית-הספר התיכון מתכחש לשאלת החינוך מסיבות אובייקטיביות ומסיבות סובייקטיביות. מהסיבות הללו אפשר ללמוד על כך שלרבים מן המורים אין הכסרה מתאימה כדי לבוא ולהתייעץ בטאלות אלה. מספיק אם המורה יודע ללמד היסטוריה או אנגלית ומכינים את מערכת השעות תחת קורת; נג אחת מבלי שיהיה כאן כל מבנה אחיד והמורה רק מכיתה לכיתה, למורה אין שהות יותר מאשר להקצות זמן ללימודים.

אזי מתעוררים אנשים צעירים הצמאים לדבר יפה ואינם מקבלים, הם צמאים לדבר אמת ואינם מקבלים, מה הפלא בכפילות הזו? כי האדם אינו בא לכלל ביטוי לא בחיבור ולא בדרך אחרת והשיעור בעברית הופך לתרגילים בסינסטכטיס; אף אותו לימוד של 200 פרק בתנ"ך הנדרשים לבחינת הבגרות. זוהי למידה בעל-פה של אותם פרקי התנ"ך. הרי מכאן ברור, כי ברגע שהתלמיד מרגיש בחטרוון אותו דבר הוא הולך לחפש את שברונו במקום אחר, והוא לעתים קרובות חוזר וידידו על ראשו.

תנועת הנוער תלויות בראש ובראשונה באידיאה של אמונה, שהכל מאמינים באדם אחד העומד מסולל היכול לעשות בדבר הזה. אך אין מדריכים הראויים לסמל ואין מדריך שהוא אישיות. נביחן לו היה מדריך אשר אוהב את הצמח וזאת להקנות לחניכיו.

נוסף לכך, הנוף בעיר חסר יופי, אין בה כל פינה לאדם הצעיר. שהוא יכול להגיד: יפה כאן הן כהחייבת הפארקים,

18.6.1957

הדיון בשאלת מקרי העבריינות

בקרב הנוער חלומד.

י. ממילנסקי;

ומבחינת הטיכונים. יש להתייחס לתלמיד ביחס הרבה יותר אנושי. נוסף

לכך, ברור שכל מלחמת בחירות הורסת נוער - ותהיינה המפלגות צדיקות.

כן כל דיון בכנסת, כל סגנון, כל שיח ואופן דיבור בחיים הציבוריים -

כל הדברים האלה השפעתם רבה על התלמיד ואל לנו הט

פרובינציאליים עד אימה והכל כה חשוף וערום ללא כל דבר יפה. דברים

כאלה אי-אפשר לסנות על-ידי חוק. אלה הם דברים שבמסורת.

על-כן אני חושב שאם זוהי הטעה שוועדה-

ציבורית רוצה לדון בענין יהיה זה חסא להחמיץ את הטעה.

לדעתי, על הוועדה ברגע זה לתת את תשובתה ולהודיע ברבים את תשובתה.

מסום שאני רוצה לקבוע בכל החומרה שבית-הספר היסודי שעון תיקון מיכודו

ויפה טעה אחת קודם.

הישיבה ננעלה בשעה 13.00.